

Norges vassdrags- og energidirektorat
v/saksbehandler *Anne Johanne Rogstad*

Deres dato: 24.03.2017
Deres ref.: 201306989-14
Arkiv: 312/004.28

Hofoss 15.05.2017

HØRINGSUTTALELSE VEDRØRENDE PLAN FOR HOFLOSS KRAFTVERK OG REGULERING AV STORE ÅFLOEN

Uttalelsen er undertegnet av:

- (1) *Berit Myrvang*, Røgdenvegen 648 – 2217 Hokåsen (mobil: 478 78 207)
Hun vil selv bli negativt berørt av en eventuell kraftutbygging etter de framlagte planer. Hun er dessuten ført opp på lista over dem som er blitt sendt konsesjonssøknaden til høringsuttalelse.
- (2) *Sonja Berg*, Røgdenvegen 543 – 2217 Hokåsen (mobil 976 65 177)
Hun er vokst opp ved Åfloen og bor der. Under informasjonsmøtet på Hokåsen skole i juni 2013 ble hun valgt til leder av aksjonsgruppa mot kraftverket, men uten å være komme med på nevnte liste. I 1990 tok hun initiativet til dugnaden med å restaurere dammen.
- (3) *Trond Nordby*, Underhaugsvegen 1 D – 0354 Oslo (mobil 920 82 869)
Han er av de mange med bakgrunn fra Hofoss som – med flere innlegg i Glåmdalen og den lokale Vel-avisa – har engasjert seg mot planene. I 1984 tok han doktorgraden ved Universitetet i Oslo på en avhandling der ervervsloven av 1908 og vassdragsreguleringsloven av 1911 var sentrale tema. I 2016 gav han ut «Hofoss i verda» (Pax Forlag) som også handlet om tømmerfløtinga fra Aafloen.

Det er sikkert lagt ned en god del arbeid i konsesjonssøknaden om å få bygge småkraftverk ved Hofossåa og samtidig heve vannspeilet i Store Åfloen. Men det er så mange hull og svakheter i argumentasjonen at vi anbefaler prosjektet avvist. Vårt standpunkt samsvarer for øvrig med en spontan reaksjon fra folk i nærområdene; i 2013 undertegnet i løpet av få dager 257 et opprop mot å bygge kraftverket, mens 240 trykte «liker» under opropet på Hofoss' Facebook-side. Flere av de sistnevnte var folk som var flyttet ut av grenda, eventuelt sønner eller døtre av dem.

Våre vurderinger er samlet i seks deler, hvorav den siste antyder to alternativer.

(I) Hva skje med den verneverdige fløterdammen?

I konsesjonssøknaden (side 24) står det: «*Det foreligger ingen kjente planer for området, eller fredning av hele eller deler av området.*» Dette må sies å være en sannhet med modifikasjoner. Faktum er at det i 1991 ble gjennomført en inspeksjon, ledet av nåværende leder for Glomdalsmuseet, Anno Museum i Elverum, *Jan Hoff Jørgensen*. Dette nedfelte seg i en rapport: *Handlingsplan for fløterinnretninger. Hedmark Fylkeskommune*. Museumssenteret i Trysil/Engerdal 1993. Rapporten om Åflodammen er arkivert som skjema nr. 65, reg. nr. 1 prosjektrapport 1991: 44.

Om den innbyrdes prioriteringen skriver rapporten (side X): «*Av de høyt prioriterte anleggene som er listet opp ..., er det ikke behov for restaurering av følgende tre [av i alt 291 objekter]:*

95. Åflodammen

96. Solbergdammen

114. Haldammen.»

For øvrig er konklusjonen i nevnte skjema: «*Dammen har en lukeordning som er spesiell i fløtningssammenheng. Det anbefales at Åflodammen oppgraderes til et klart verneverdig anlegg.*» Med tanke på å bevare Åflodammen, skulle det altså ikke være nødvendig å gjøre noe som helst – annet enn å holde fingrene av fatet.

Dagens steindam (av gabbro?) ble bygd rundt forrige århundreskiftet, og fikk lagt inn jernluker i 1934. Det er ikke belegg, som det står i søknaden side 18, for at dammen er tettet med mørtel i midten. Det som finnes av sementering, er kun utvendig spekking av glipper mellom steinblokkene – og vil neppe holde spesielt lenge. Under restaureringen i 1990 ble dette arbeidet utført av Tor Aarstad, Årstadvegen 81 – 2217 Hokkåsen (på østsiden utførte han arbeidet sittende i ei plastjolle).

I 2015 var to geologer, av dem professor emeritus *Knut Bjørlykke* (Universitetet i Oslo), med til Hofoss. De hevdet at området, topografisk sett, er preget av siste istid for om lag 10 000 år siden. Bjørlykke stadfestet at havet på det høyeste slo inn et sted mellom Tosstenstufallet og Åflodammen. Derfor er området, helt ned til Mjølnerud, preget av store steiner fra endemorena – spesielt i skogkanten på sørsiden av Åa. Uten at det ble undersøkt nærmere, mente geologene at dammen trolig ligger på et steinskjær som strekker seg fra Damhaugen på nordsiden, går deretter under dammen og fortsetter et stykke på sørsiden av dammen. Der var det første stryket etter den lange stilla før fløterdammen ble bygd,

Siden dammen vesentlig består av steinblokker uten mørtel, er derfor risikoen ved en sprengning til rørledning at steindammen forskyvves. Som del av planleggingen burde dette risikomomentet vært grundig undersøkt (se vedlagte bilde, tatt fra nedsiden, som viser hvordan dammen er konstruert).

I søknaden (side 32) sies det at en eller annen har vært i kontakt med antikvar *Tore Lahn* i Hedmark Fylkeskommune. Han skal etter sigende «...se positivt på at Åflodammen kommer i bruk igjen siden det øker sjansene for et bedre vedlikehold, og at det kan bidra til å opprettholde vannspeil og vannføring ovenfor dammen». Over telefon (!) skal han ha sagt «at det skulle gå bra og (sic!) ta lukene i bruk og oppgradere dem hvis nødvendig». *Tore Lahn* står oppført i telefonkatalogen med **bygningsvern** i Eidskog, Kongsvinger, Stange, Våler, Engerdal, Tolga og Os som sitt ansvarsområde. Derfor stusser vi over at han skal ha fullmakt til å uttale seg om et verneverdig **damanlegg**. Hvem kan for øvrig bevitne det vedkommende har sagt telefonisk?

I 2013 var én undertegnerne, *Trond Nordby*, i kontakt med arkivar *Tore Lahns* overordnede, kulturvernleder *Elisabeth Seip*. Hun sa at Fylkeskommunen, etter en befaring når konsesjonssøknad forelå, ville vurdere saken nærmere. I brev til Bygdekraft AS v/Lars Anda, datert 23.09.2013, svarer fylkessjef *Anders Paulsen* og Kulturvernleder *Elisabeth Seip*: «**Det opplyses at tiltak i planområdet ikke kan iverksettes før fylkeskommunen har avgitt uttalelse på grunnlag av registrert arkeologisk registrering.**» (trykt i vedlegg 12)

(II) Planen om å øke høyeste vannivå i Store Åfloen med én meter må forkastes av hensyn til beboere langs Åflostranda.

Åfloen er i seg selv en kunstig laget innsjø. I 1813 ble avtale inngått mellom datidens lokale grunneiere på den ene siden og Det Ankerske Fideikomiss, Markus Rosenkrantz og Collett & Søn på den andre. Med tanke på tømmerfløtinga åpnet avtalen for å demme opp sjøen slik at vannet fra vårens snø- og issmelting kunne utnytted optimalt. Av hensyn til slåtteeingene langs strandkanten måtte sjøen tappes ned straks tømmeret hadde passert. Ellers bidrog dammen, slik den ble bygd, til å gjøre gjennomsnittlig vannstand noe høyere enn den hadde vært før.

Midten på 1960-tallet ble den årlige tømmerfløtinga avviklet. I seinere år har damlukene vært sveist fast, slik at de har stått åpne hele året. Derfor har sjøen steget og sunket i takt med skiftende årstider. I 1990 ble også sjøbunnen foran utløpet hevet noe for sikre en høyere minimums vannstand. Så lenge det var fløting i vassdraget, lå derfor laveste vannivå seinere på sommeren under dagens, og sjøen var på en annen måte enn nå et gjørmehull. På tørre somrer gikk det faktisk an å gå tørrskodd over til «Lushaugen».

Nå synes det som om utbyggerne vil samle overskuddet av vårvann for å utnytte dette i kraftverket når det er lite nedbør; at det generelt er lite nedbør i regionen sies for øvrig på side 9 i søknaden. For å ha et reservelager av vann ønsker konsesjonssøkerne å heve vannstanden én meter i forhold til dagens normalvannstand. De negative konsekvensene er store.

I dag er store deler av strandsonen langs Åfloen mange hustomter/hager, *hvorav de fleste er kjøpt og bebygde, eventuelt er husene restaurert, etter at fløtinga ble avsluttet. En heving av vannstanden som den planlagte betyr i realiteten at betydelige tomtearealer eksproprieres ved tvang. Dette overgrepet er fullstendig ignorert i søknaden; konsekvensene for beboerne langs Åflostranda er overhodet ikke nevnt i underkapitlet kalt «Samlet belastning» (side 38 f.)* Vi viser her til betenknninger som er innlevert av de berørte parter.

Et springende punkt er hvor stabil høyeste vannstand kommer til å være over tid. Et sted i søknaden sies det at en heving av vannstanden gjør strandkanten mindre gjørmete. Men slik argumentene faller, kan det ikke være snakk om å at høyeste vannstand skal være permanent. Slik vi tolker framstillingen, er angitte kote på 200.6 (mot i dag 199.6) ment som en maksimumhøyde. Men fordi sjøens vannstand i løpet av et år også nå er nødt til å variere, mister påstanden om at sjøen vil bli mindre gjørmete, relevans. Vil ikke vannstanden ved den foreslåtte reguleringen være mer i bevegelse enn tilfellet er i dag? For å stille spørsmålet retorisk: Skal det magasinerte vannet utnyttes til kraftproduksjon eller er den angitte vannhøyden et kosmetisk grep myntet på badegjester?

(III) Planene for transport av vannet ned til kraftstasjonen er diffuse

I Åfloen er de anslagsvis siste 50-80 meterne fram til steindammen så grunne at selv en heving av vannstanden med én meter, ikke vil gi tilstrekkelig dybde (se vedlagte fotografier i søknaden, vedlegg 5) som startpunkt for tilløpsrøret. Det eneste mulige uttaket ligger løselig angitt 150-200 meter lenger øst, nærmere bestemt i forkant av djuprenna ved odden ovenfor «Lushaugen», ved det som på folkemunne kalles «Ruslebakksteinen». Dette betyr en økning av de totale kostnadene.

Ellers er det riktig som det står på side 8: «Substratet i og langs elva består stort sett av harde bergarter og det er lite grus og andre løsmasser.» Dette reiser en rekke spørsmål:

- (a) Det må medføre mye sprengning og annet anleggsarbeid å lage ei grøft som er om lag 3 meter bred, 3 meter djup og minst 1.3 km lang. Det står i søknaden at anleggsveg skal bygges ved siden av rørgata. Da kan sikkert noe av steinen knuses ytterligere og brukes som fyllmasse i veggen, men

steinen kan neppe brukes til å dekke en vannførende rørledning. For ikke å skade røret, må det tildekkes med tilført lettere fyll. Verken arbeidet eller øvrige kostnader er nevnt i søknaden.

- (b) Det eneste området som det kan være relativt enkelt å føre rørgata gjennom, er siste strekningen ned mot det som i søknaden er kalt «Svartfletta» (må menes «Svartfløyta»). Vis á vis Trond Bergers gårdstun, på sørsiden av åa, derimot, strekker det seg, så vidt vites, et stort skjær.
- (c) Ved «Svartfløyta» henger et bratt skogholt ned mot vannkanten. Gjennom dette skogholtet er det nødvendig å føre rørledningen i *tunnel*. Tunnel er kanskje nevnt på side 11, men også på dette punktet mangler spesifikasjon av kostnadene.
- (d) Det står en del i søknaden om anleggsveg, men per i dag er det bare to overgangsmuligheter. Den ene er brua ved den tidligere mølla, og den tåler sikkert ikke tunge anleggsmaskiner. Da står brua på vegen til «Gjelltjernet» over stryket mellom Lille og Store Åfloen som eneste alternativ. I så fall må maskinene kjøres rundt Store Åfloen. Hvor mye den brua tåler, er det heller ikke sagt noe om. Er dette i det hele tatt undersøkt?

Hvor søkeren henter tallene bak de totale utgiftene fra, er uklart. Uten å foreta grundigere undersøkelser og innhente anbud vil vi verken avvise anslaget på ca. 27 millioner eller sette fram et alternativt kostnadsoverslag. ***Søknaden svever i løse lufta, også når det er snakk om å fordele utgifter og seinere inntekter mellom de «Grunneiere» og «Fallrettseiere» som er nevnt i vedlegg 7.***

Med tanke på et kostnadsoverslag må det gjøres langt grundigere studier, ikke minst av grunnforholdene mellom Store Åfloen og Tørmobekken. Undertegnerne av denne uttalelsen, er villige til når som helst å være med NVE på en befarings.

(IV) Eier- og ansvarsforholdene virker uavklarte

I Sentral-Europa er fellesskapet – i dag er som regel det staten – rettighetshaver av alle elver (og sjøer). I Norge, derimot, disponerer grunneieren langs elvebredden, rettighetene ut til djuprenna – ikke over til den motsatte bredden. Siden vannet skal føres i rør ved siden av åa, er ei juridisk «nøtt» hvordan rettighetene skal fordeles. Sannsynligvis vil nå «fallrettighetene» måtte knyttes til grunnen der rørledningen graves.

Hvis tolkningen er riktig, kan bare Hofoss ANS v/Trond Berger, Inger Noer og Stein Torgny Strand, slik prosjektet er tenkt, regnes som rettighetshavere. Både Ola Skaare/John Heldor Skaare samt Roar og Vanja Velten er

grunneiere på nordsiden av åa. Derfor faller de utenfor – annet enn å stå som pynt i søknaden.

Stein Torgny Strand eier Russlebakkteppa, der rørledningen vil gå, men her er samlet fallhøyde liten. Inger Noer, som eier plassen der Hofoss Mølle tidligere lå, står over en enda mindre fallhøyde. Den største eierandelen, på nær 100 %, tilfaller derfor Hofoss ANS v/Trond Berger.

Skulle Hofoss ANS v/Trond Berger være så sjenerøs at han regner grunneierne på begge sider av åa som rettighetshavere, vil i det minste Ola og John Helder Skaare, takket være Mjølnerudfallet, få en betydelig andel.

I den andre enden hadde det vært interessant å vite lang tid det tar før kraftverket drives med overskudd. Vi blander oss ikke inn i stipulert kraftproduksjon, men hvis det er riktig forstått at brukstida i timer per år er 2 422 (side 11), medfører dette bare 100 dagers drift. Da kan ikke forventet inntjeninga for et så kostnadskrevenne prosjekt bli særlig stor. *Nå nevnes riktignok et «Hofoss Småkraftverk AS» (side 36). Hva er dette for et aksjeselskap? Hvem er aksjonærene? Har selskapet også forpliktet seg til å dele utgiftene ved nedbetaling av avdrag og renter med aksjonærene?*

Ingen av dem som undertegner dette dokumentet, har aksjer i selskapet. Vi er glade i Hofoss, og fordi planene innebærer så vidt store naturinngrep, ønsker vi å vite mer om ulike eier- og ansvarsforhold. Hva skjer dersom prosjektet under vegs strander av økonomiske grunner? Da er vi redde for at området sør for åa blir seende ut som et bombekrater.

(V) Problemet rundt kulturminner

Søknaden konstaterer enkelt og greit: «Eksisterende kulturminner vil ikke bli berørt. Tiltaket vil inngå som en videreføring av en tusenårig industriell utnyttelse av vassdraget og vil således være med på å skape et supplement til eksisterende spor av tidligere tiders bruk.» (side 39) Når det gjelder «eksisterende kulturminner», viser vi til innspill fra Hofoss Historieforening.

Ellers er det gjort flere strøfunn i området, men at det ennå ikke er fortatt systematiske undersøkelser av arkeologisk art. Blant annet skal, etter det som er fortalt, forrige beboer på Damhaugen ha sprengt bort en helleristning fra bronsealderen. Ellers er en rettskonflikt om mølledriften tidlig på 1300-tallet, omtalt i Diplomatarium Norvegicum (XIV), omdiskutert. Kanskje var det alt da mølledrift på Hofoss, Uansett var det drift her fra 16-1700-tallet av og fram til midt på 1950-tallet. Området nærmest roper på arkeologer! Nå planlegges det

altså å grave/sprengne ei grøft på 3x3 meter ved siden av der møla lå. Dette er uhørt.

I vårt kulturbegrep inngår også faunaen og floraen. På dette området er argumentasjonen i søknaden så mager at vi lar være å komme med kommentarer.

(VI) *Alternative løsninger*

Vi er klar over at NVE fatter sine beslutninger innenfor rammene av generelle fullmakter og at innholdet i begrepet «allmenne interesser» har variert over tid. Skulle våre innvendinger etterkommes, har likevel minst én av de interesserte – Hofoss ANS v/Trond Berger – to andre muligheter til å øke produksjonen av elektrisk kraft. Vi ser det ikke som vår som vår oppgave å foreta en grundig utredning, men antyder likevel i kortform:

- (a) Det kan settes *solceller* på låvetaket til Trond Berger på Kompanigården, Hofoss, der han nå bor. Da kan han fritt benytte strømmen til eget forbruk. Låvetaket er dessuten ganske stort.
- (b) Det andre alternativet er å utnytte bare Mjølnerudfallet. Her er den største og mest konsentrerte fallhøyden på hele strekningen. Alternativet er «luftet» i søknaden, men skrinlagt. Selvsagt vil samlet vanntilførsel med denne løsningen bli mindre – fordi Åfloen ikke blir brukt som magasin. Vi ber likevel utbyggerne se nærmere på dette alternativet som vil ha langt mindre skadevirkninger for den verneverdige dammen, for bosetningen langs Åfloen, hele miljøet og identiteten til beboerne på Hofoss.

Hofoss 15. mai 2017

Vennlig hilsen,

Berit Myrvang

Sonja Berg

Trond Nordby

